

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЈА И АРХЕОЛОГИЈА**

ISSN: 1857-7342

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2010**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЈА И АРХЕОЛОГИЈА**

Издавачки совет:

д-р Саша Митрев
д-р Кирил Цацков
д-р Зоранчо Малинов
д-р Звонимир Николовски
д-р Трајче Нацев
м-р Оливер Цацков
м-р Кирил Барбареев
м-р Верица Јосимовска
Елена Јосимовска
Александар Донски

Редакциски одбор:

д-р Кирил Цацков
д-р Зоранчо Малинов
д-р Звонимир Николовски
д-р Трајче Нацев
м-р Оливер Цацков
Александар Донски

Главен и одговорен уредник:

д-р Кирил Цацков

Единица на Универзитетот:

Институт за историја и археологија

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров
Благој Михов

Печати

Печатница „2-ри Август“ - Штип
Тираж - 300 примероци

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Институт за историја и археологија
ул. „Крсте Мисирков“ бб
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

СОДРЖИНА

Кирил ЦАЦКОВ Атентатот на генерал Михајло Ковачевиќ и воведувањето специјална полициска состојба во Штипско.....	5
Ванче СТОЈЧЕВ Македонскиот идентитет во античкиот период.....	11
Звонимир НИКОЛОВСКИ Неколку култни конституции од Кумановско.....	21
Зоранчо МАЛИНОВ Етничките процеси во североисточниот дел на македонскиот етнографски простор (прв дел).....	27
Стојан РИСТЕСКИ Каде дошол прво свети Климент во Кутмичевица?.....	39
Драган ЗАЈКОВСКИ Ранохристијанскиот црковен епископат во Македонија во IV век.....	47
Трајче НАЦЕВ Фортификацијата на доцноантичкиот град Баргала.....	55
Оливер ЦАЦКОВ Гимназиското образование во Штип меѓу двете светски војни.....	65
Страшко СТОЈАНОВСКИ Состојбите во Македонското револуционерно движење од потпишувањето на Мајскиот манифест до убиството на Тодор Александров.....	71
Ицо НАЈДОВСКИ Животот на Македонците во Австралија и неговата структура.....	81
Душан СИНАДИНОСКИ Македонците во извештајот на Комисијата за имиграција во САД во 1907 година.....	91
Гоце АНГЕЛИЧИН ЖУРА Традицијата на Јустинијана Прима во титулатурата на охридските поглавари.....	101
Ристо СТЕФОВ Сведоштва на некои од македонските „деца-бегалци“.....	107

Верица ЈОСИМОВСКА Добродетелот Константин Анастасов (Хаџи Костадин, логотет).....	117
Елена ЈОСИМОВСКА Штипските читални од XIX век како вистински културни центри.....	121
Александар ДОНСКИ Етно-културната засебност на античките Македонци во делото на Павсанија	127

ЖИВОТОТ НА МАКЕДОНЦИТЕ ВО АВСТРАЛИЈА И НЕГОВАТА СТРУКТУРА

Првите македонски емигранти

Првите македонски емигранти започнале да ја напуштаат својата татковина во втората половина на 19 век. Тоа биле главно изолирани поединци кои привремено ја напуштале Македонија за да заработат нешто пари кои потоа ќе ги користат кога ќе се вратат дома (Радин 1988:3; Каровски 1983:4).

Други мигрирале од политички причини, поврзани со националните притисоци кои ги доживувале за време на турското владеење, па потоа и со нивната окупација и асимилација за време на Балканските војни под рацете на Грците, Србите и Бугарите. Тешко е прецизно да се каже кога првите македонски мигранти стасале во Викторија, но според Миовски, Македонците стасале тука во 1891 година (Миовски 1971:31). Ова поглавје ги опишува начините на кои македонските мигранти во Викторија се повлекле од нивната „традиционална“ почва за да остварат посебен македонски начин на живот во Австралија и покажува како „традициите“ биле модифицирани и адаптирани, а посебниот македонски идентитет бил создаден од одлуката Викторија да се гледа како на место за постојано населување.

Македонците кои заминувале во странство да работат со намера да се вратат дома биле нарекувани „печалбари“ (или патувачки работници), а работата што ја вршеле – „печалба“ или „печалбарство“. Зборот „печалба“ од Питер Хил (1989:10) е опишан како збор во широка употреба кај Македонците; тој значи „работење далеку од дома“. Милер (1988:5) сведочи дека миграцијата во Македонија на почетокот била сметана како привремено заминување на младите мажи за да заработат пари, кои потоа ќе ги користат кога ќе се вратат назад дома. Во почетокот печалбарите биле со намера да одат да работат во соседните земји на пролет и да се враќаат назад во татковината пред почетокот на зимата. Тие, главно, биле сезонски работници и се преселувале од место во место во потрага по исплатливо вработување. Усмената традиција вели дека првите Македонци стасале во Австралија на почетокот на XX век, принудени од суровата репресија од страна на Турците по Илинденското востание. Овие први Македонци (печалбари) го трасирале нивниот пат до Северна Америка за да работат

во САД и Канада. Бројот на Македонци печалбари во Викторија се зголемил кога Владата на САД го ограничила приливот на нови имигранти во дваесеттите години. Тогаш македонските печалбари го отвориле патот кон Австралија (Радин 1988:5; Хил 1989:10). Многу македонски поети биле инспирирани од печалбарството и напишале литература посветена на потешкотиите со кои печалбарите се соочувале за време на нивниот престој во странство. Исто така, печалбарството е тема која претставува посебен жанр во македонскиот фолклор, како на пример песните, кои ја рефлектираат тагата што доаѓа од раздвоеноста и животните потешкотии (Херман 1979:79).

Радин (1988:5) смета дека македонските печалбари кои стасале во Викторија пред Првата светска војна го претставуваат „првиот бран“ на македонски емигранти. Главно, тие емигрирале од Егејска Македонија и биле со рурално потекло. Бидејќи формалното образование во Македонија не било дозволено, овие рани Македонци имале многу ограничено знаење и обука и морале да работат или на фармите или во фабриките за челик. Нивните главни задачи на овие места биле да собираат шеќерна трска и да бидат евтина работна сила.

Според Прајс, во Австралија во 1921 година имало околу 50 Македонци (1963:11-23). По Првата светска војна, речиси 1.500 Македонци емигрирале во Австралија од околината на Битола, Охрид, Лерин и Костур (Прајс 1963:11-23). Според Радин (1988:5), во триесеттите години имало околу илјада Македонци во Австралија, од кои 90 отсто биле од Егејска Македонија. Печалбарите ги делеле живеалиштата заедно, каде нивните животни услови секогаш биле супстандардни. Така се развил куќен ред и правила во врска со одговорностите на печалбарите. Во живеалиштата готвењето и другите домашни обврски ги вршеле печалбарите на смени.

Десет или повеќе печалбари кои живееле во куќата јасно си ги знаеле своите обврски и ги извршувале по систем на ротација (Алтин 2007).

Еден од печалбарите, поточно Ристо Алтин, кој мигрирал во Австралија во 1936 година од селото Лаген од Леринската околија, Егејска Македонија, се сеќава:

„Живеевме во дрвена куќа: 13 печалбари, шест самци и седум женети. Секое утро, еден од нас ќе станеше пред другите и ќе подготвеше појадок за сите. По работата, еден човек на смена подготвуваше вечера и гледаше секој човек да го добие својот еднаков дел. Тој потоа ќе ги измиеше садовите откако сè ќе се изедеше и го миеше подот“.

Таа куќа била во Гипсленд; подоцна Алтин и многу други Македонци служеле во австралиската војска за време на Втората светска војна. Манастирот *Св. Наум* во Кинглејк е посветен на паднатите македонски и австралиски војници кои се бореле во таа војна.

Во вечерите, печалбарите кои потекнувале од исто село честопати се дружеле, разменуваале сеќавања и моменти на ведрина. Тие, исто така, ги следеле и прославувале религиозните празници и имендени. Пееле патриотски песни и играле ора (македонски традиционални танци).

Печалбарите честопати дискутирале за историјата на Македонија и за борбата на Македонците во минатото. Оваа усмена култура го одржала живо нивното чувство за себеси и нивниот заеднички идентитет.

Кога печалбарите се позиционирале во многу посигурна околина, тие започнале да ги охрабруваат нивните семејства, роднини и пријатели да им се придружат во Австралија. Тоа бил начинот на кој бил воспоставен синцир на миграција. Ова е окарактеризирано како „втор бран“ на македонска имиграција во Австралија. Како неквалификувани имигранти, Македонците главно се занимавале со градинарство, одгледување тутун и други земјоделски работи.

Печалбата, или миграцијата, продолжила и по Втората светска војна како последица од Грчката граѓанска војна. За време на војната, повеќе од 50.000 Македонци ја напуштиле Македонија и се населиле во Европа, а многумина од нив, потпомогнати од Црвениот крст, потоа дошле во Австралија. Еден дел од трошоците бил покриен од печалбарите кои веќе биле во Австралија. Големiot број на неформални заеми од тоа време укажува на високиот степен на меѓусебна доверба. Тие имале толкава доверба едни во други, што никогаш не биле барани никакви формални договори или признаници за заемите.

На почетокот, неколку македонски семејства живееле во иста куќа, делејќи ги ресурсите со роднините кои ги спонзорирале. Овој период се смета за „трет бран“ на македонската миграција во Австралија (Хил 1989:32-33). „Четвртиот бран“ на македонска миграција, за време на шеесеттите години, се карактеризира со промените во неговото потекло. Во ова време имигрантите биле, главно, од Република Македонија, која во тоа време беше шестата конститутивна држава на Социјалистичка Федеративна Република Југославија.

Пристигнувањата од Македонија во шеесеттите биле, главно, од економски имигранти со многу ниско образование, кои главно се населувале во урбаните индустриски зони. Во седумдесеттите години имиграцијата од Егејска Македонија пресуши, „очигледно поради нормализацијата во политичките и социо-економските услови во Грција во последната деценија и половина“ (Радин 1988:6-7).

„Петтиот бран“ на македонска миграција во Австралија се појавува во седумдесеттите и осумдесеттите. За време на овој период, австралиската влада раководена од Гоуг Витлем спонзорираше многумина обучени

Македонци да емигрираат во Австралија. Многу имигранти стасаа во Австралија за само 30 долари авиобилет за возрасни и 15 долари за деца. (Колевски, 2007). Овој период донесе нови доаѓања од Македонија и нова иселеничка структура во Мелбурн.

Исклучително тешко е да се утврди прецизниот број на македонски имигранти во Викторија бидејќи тие пристигнувале во Викторија со турски, грчки, српски (по 1945 година југословенски) или бугарски пасоши. Неофицијално, според предводниците на македонската заедница, бројот на Македонците денеска е над 100.000. Поголемиот дел од овој број се Македонци од Република Македонија и Егејска Македонија, додека помалку се од Пиринска Македонија и Албанија.

За време на деведесеттите години има многу малку Македонци кои мигрирале во Викторија како постојано населени. Од 1996 година, Македонците кои доаѓаат во Викторија главно се посетители, со дозвола да останат не подолго од шест месеци. Сепак, според информаторите интервјуирани како дел од ова истражување, многумина од посетителите се склони да го продолжат нивниот престој во Викторија поради нивните семејни врски или факторите за “повлекување” кои се дел од врските во семејствата кои се разделени со големи далечини.

Многу Македонци разделени со години ги бараат своите роднини и прават разни обиди да ги воспостават или обноват прекинатите врски и односи.

Во текот на подготвувањето на оваа студија ни беше кажано од многумина Македонци од Република Македонија дека платиле од две до три илјади долари за туристичките агенции и други „посредници“ со цел да добијат туристички визи од Австралиската амбасада во Белград, само поради широко распространетото гледиште дека возраста и други фактори можат да ги оневозможат при добивањето на виза. Иако е нелегално, некои туристички агенции во Македонија прифаќаат поткуп, убедувајќи ги клиентите дека тие можат да им обезбедат туристички визи, што може да се постигне за номинална сума од Австралиската амбасада. Оваа ситуација го поттикна австралискиот амбасадор во Белград во јуни 1996 година да објави дека туристичките агенции во Македонија не можат да ги снабдат луѓето со визи и тој ги повика Македонците воопшто да не плаќаат пари за визи, бидејќи визите за посета на Австралија за Македонците се даваат исто како и за другите апликанти од каде било од светот.

Структурата на македонската заедница

Печалбарите биле првите Македонци во Викторија. На почетокот тие немале намера постојано да останат во Викторија. Но кога печалбарите почнале да размислуваат за живеење во Викторија засекогаш, тие почнале да ги донесуваат и нивните семејства.

Со пристигнувањето на семејствата, Македонците почнале да се посетуваат едни со други и да се среќаваат меѓу себе во пабовите, парковите, претставите во Викторија, каде тие можеле да го зборуваат нивниот сопствен јазик. Преку овие релации, во периодот помеѓу двете Светски војни, почнале да се раѓаат првите македонски клубови и организации. Одговорноста што Македонците ја чувствувале кон нивната земја била двојна. Од една страна, културната одговорност предизвикувала порив да се зачува сè што било типично македонско, поради страв дека таквите културни атрибути или ќе исчезнат или значително ќе се променат од она што било гледано како политика за постепена асимилација од страна на грчките, српските и бугарските власти кои владееле со нив. Задачата за одржување на македонската култура оттука стана нешто за што македонските печалбари се чувствувале обврзани да го бранат.

Од друга страна, печалбарите чувствувале и значителна политичка одговорност кон нивниот народ. Во нивната околина во Викторија, тие сакале да обезбедат глас кој им бил негиран под асимилациските и денационализациските политики спроведувани врз македонскиот народ од страна на грчката, српската и бугарската држава. Главната цел била да се работи за постепено постигнување на независност на Македонија и одбрана на нејзината култура и традиции.

За да се постигнат овие цели, и културни и политички, исто како и обезбедувањето на взаемна поддршка за време на адаптацијата кон живеењето во нивната нова земја на престој, Македонците развиле многу организации, кои станале дел од сè попросперитетниот живот на заедницата во Викторија. Тие развиле таква разновидност на организации што Македонците понекогаш се шегуваат дека кога двајца Македонци ќе се најдат заедно на едно место веднаш никнуваат три организации.

Првата македонска организација била формирана во Мелбурн во септември 1941 година, под името „Гоце Делчев“. Следејќи го овој пример, други организации биле формирани во Викторија и во Австралија, на места каде што имало концентрација на македонски имигранти. На 25 август 1946 година, многу македонски организации се обединија меѓусебе и го создадоа Македонско-австралискиот народен сојуз.

Според Хил (1989:69), всушност во 1936 година била формирана првата македонска организација во Мелбурн под име „Тодор Александров“

како огранок од Македонската патриотска организација (МПО), која го организираше првиот македонски пикник истата година. Основач на огранокот „Тодор Александров“ бил Ристо Аврамов од Неред, близу Лерин, Егејска Македонија (Тамис 1994:266). Оваа пробугарска организација, која имала кус век, работела од една мала кафеана во сопственост на Танас Нанов, кој исто така потекнувал од Неред. Сепак, оваа организација не била сметана за македонска бидејќи била пробугарска и била контролирана од страна на бугарската влада. Нејзината намера била да го негира македонскиот јазик и да докаже дека, всушност, Македонците биле Бугари. Според Ристо Алтин, проминентен македонски активист, кој бил еден од членовите на организацијата „Тодор Александров“ во 1937г., но бргу ја напуштил кога открил кои се всушност нејзините цели, имало обиди да се воспостават и други ограноци на оваа организација ширум Австралија, но овие напори биле неуспешни (Алтин 2006а; Новаков 1995).

Тамис, во неговата сторија за *Имиграцијата и населувањето на македонските Грци во Австралија* (1994), спори со постоењето на Македонците и македонските организации во Викторија. Според него, во 1942 година, организација наречена Сесловенска обединета лига била формирана во Викторија. Нејзиниот штаб бил на Јанг Стрит 52, Фицрој, каде што во 1959 година била изградена првата Македонска православна црква „Свети Ѓорѓија“. Основачите на оваа организација биле членови на македонската, словачката, хрватската, руската и чешката заедница. Сепак, Тамис изјавува дека постоењето на оваа политичка организација било крeвкo бидејќи нејзините цели „всушност никогаш не биле дефинирани“ (Тамис, 1994).

Ристо Алтин, кој бил роден во 1919 година, дошол во Австралија во февруари 1937 година, напуштајќи ја Македонија и бегајќи под теророт на генералот Метаксас што овој го спроведувал против македонската популација.

По напуштањето на МПО како про-бугарска организација, Ристо се приклучил на една организација наречена „Прогресивна Младина“, каде што успеал да го научи англискиот јазик. Во 1941 г., тој и неговите сонародници Ефто Трајановски и Томе Гергов организирале игранка во Сириската црква во Викторија Паред, Источен Мелбурн, со цел да соберат пари за руските војници кои се бореле против Германија. Ристо Алтин беше еден од основачите на првата организација во Мелбурн „Гоце Делчев“.

Подоцна, оваа организација се разви во Македонска народна лига (МПЛ), чија што цел беше да ги обедини сите Македонци ширум Австралија. Како дел од нејзините напори да се воспостават институции

за живот на заедницата, според Алтин, било решено да се воспостави црква во Јанг Стрит во Фицрој. На 14 мај 1956 г. бил избран црковен комитет, со Васил Мојанов како прв претседател. Ристо Алтин бил еден од иницијаторите.

Следејќи ги активностите на Македонците ширум Австралија, Македонците од Мелбурн изградија дом на заедницата во Епинг, којшто официјално беше отворен во 1981 година под патронат на Македонската православна заедница на Мелбурн и Викторија. Овој дом е познат како Македонски друштвен клуб „Гоце Делчев“. Целите на Македонскиот друштвен клуб се да се воспостави, одржи и води неполитички, нерелигиозен клуб со сите вообичаени карактеристики и да организира игранки во сабота и недела навечер. Клубот исто така обезбедува услови за бинго, билијард, шах, модни реви и настани, како што се борење, кикбоксинг и карате. Петочните вечери се резервирани за диско, главно, за македонската младина. Во моментот клубот има околу 2.000 членови (Калинчев, 2006).

Друг македонски друштвен клуб е изграден во Мелбурн и официјално отворен во 1989 година во Саншајн. Овој клуб е најголем во Австралија и чини повеќе од 1,5 милион долари. Неговиот капацитет е околу 1.000 седишта и главно тука се организираат игранки, претстави, мултикултурни фестивали, венчавки и крштемки и (најважно од сè) јавни собири. Во обата македонски центри, во Епинг и Саншајн, нема ограничување во изнајмувањето на просторот што го нудат. Може да биде изнајмен од секого и од секоја националност (Божиновски 1996).

Македонската заедница поседува уште еден друштвен клуб, кој е под патронат на фудбалскиот клуб од Престон, „Македонија“. Лоциран е во Резервоар.

Првата Македонска православна црква во Австралија била воспоставена по Втората светска војна од страна на група Македонци во Мелбурн, меѓу кои Ристо Алтин, Стојан Србинов, Дане Трпков, Ванчо Неделковски и Доне и Атанас Филипови.

Користени извори

- Altin, R., 2006a interviewed by Ico Najdovski, at Preston, Victoria, November.
Altin, R., 2006b interviewed by Ico Najdovski, at Preston, Victoria, December.
Altin, R., 2007c interviewed by Ico Najdovski, at Preston, Victoria, January.
Atanasovski, T., 2006 Interviewed by Ico Najdovski, at Keilor Downs, Victoria, November.
Banchevska, M., 1974, Migrants in Australia Conference Proceedings, Melbourne: Ministry of Immigration and Ethnic Affairs, pp 187

- Bogoevska, P., 1996 Interviewed by Ico Najdovski, Taylors Lakes, Victoria, March.
- Bozinovski, V., 1996 Interviewed by Ico Najdovski, Altona North, Victoria
- Gashtevski, D., 2006 Interviewed by Ico Najdovski, at Preston, Victoria, November.
- Herman, H. V., 1979 ‘Macedonians in Toronto’s restaurants’ in Walmah, S., *Ethnicity at work*, London: Macmillan, pp. 79.
- Hill, P., ‘Macedonians’, in Jupp, J., (ed.), 1988 *The Australian People: An Encyclopedia of the Nation, its People and their Origins*, North Ryde: Angus and Robertson, pp. 686
- Hill, P., 1989 *The Macedonians in Australia*, Carlisle WA: Hesperia Press. pp 10, 32-33, 36, 43, 69
- Kalinchev, K., 2006 Interviewed by Ico Najdovski, at Epping, Victoria, August.
- Karovski, S., 1983 *The Macedonians in Sydney: Community Profile Report*, Sydney, pp 4, 31
- Kolevski, Z., 2007, Interviewed by Ico Najdovski, at Thomastown, Victoria, March.
- Miller, R., 1988, *Migrants from Yugoslavia: The View From There and the View From Here*, Canberra, ANU, pp 5
- Miovski, T., 1971, *The Macedonians in Australia*, Skopje: Misl, pp 31
- Nedelkovski, V., 1996, Interviewed by Ico Najdovski, at Epping, Victoria, November.
- Novackov, S., 1995, Interviewed by Ico Najdovski, at Fitzroy, Victoria, March
- Pachovski, C., 2006, Interviewed by Ico Najdovski, in Geelong, Victoria, November.
- Petreski, B., 2006, Interviewed by Ico Najdovski, at Springvale, Victoria, November
- Petroff, L., 1986, ‘Contributors to Ethnic Cohesion: Macedonian Women in Toronto to 1940 in Burnet, J., (ed.), *Looking into My Sister’s Eyes: an Exploration in Women’s History*, Toronto, Canada: The Multicultural History Society of Ontario, pp. 129
- Petrovska, B., 1996, *Macedonian Ethnic Identity in Toronto, Canada*, Skopje: Faculty of Philosophy, University “Sv. Kiril i Metodij”, pp 21&27
- Price, C., 1963, *Southern Europeans in Australia*, Canberra: A.N.U. Press, pp 11-23
- Radin, M., 1988, *Features of Settlement in Australia by Macedonians from the Aegean Region*, a paper prepared for a bicentenary symposium, July 20-22, Canberra, pp 3, 5, 6&7
- Stefanovski, Very Rev. S., 2006, Interviewed by Ico Najdovski, at Preston, Victoria, November
- Stoikovska, R., 1996, Interviewed by Ico Najdovski, at Williamstown, Victoria, August.

- Tamis, A., 1994, *The Immigration and Settlement of Macedonian Greeks in Australia*, Bundoora: La Trobe University Press, 266
- Tkalchevich, M., 1980, *Macedonians in the Australian Society*, Melbourne: Department of Immigration, pp 16-17
- Veljanovski, C., 2006, Interviewed by Ico Najdovski, at East Keilor, Victoria, November. Western Australian Multicultural Education Advisory Committee, 1985, *Insight: Proceedings of a Macedonian community workshop*, Perth, WA, pp 8 & 9